

3-казус

2020 йил 22 июль куни соат тахминан 15:00ларда А. исмли шахс Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани Неъмат кўчаси 3 «А»-уйда, ушбу уйни қурилишида ўзи билан бирга ишлаётган Р. билан ўрталарида келиб чиққан ўзаро жанжал оқибатида, ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берган. Етказилган тан жароҳати натижасида Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган.

А. исмли шахс томонидан содир қилинган қилмиш таркибини таҳлил қилинг, жиноятни тамом бўлиш вақтини ҳамда жиноятнинг ижтимоий хавфлилиқ даражасини аниқланг. Содир этилган қилмишни квалификация қилинг. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинланг. Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қилинг.

Ушбу муаммоли вазиятга ечим бериш учун ҳуқуқий баҳо беришни вазиятнинг ҳақиқатдан ҳам жиноят эканлигини аниқлаштириб олишдан бошлаймиз.

Бунинг учун вазиятдаги жиноят таркибини аниқлаб берадиган маълумотларни келтириб ўтиш жоиздир. Жумладан:

Ушбу казусда жиноятнинг қасддан одам ўлдириш жиноятининг

Обекти Р исмли шахс ҳаёти ҳисобланади.

Обектив томонини А исмли шахс томонидан Р исмли шахснинг ҳаётига хавф солувчи ҳаракатни амалга оширганлиги (ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берганлиги) ҳаёт учун хавфли бўлган усулда ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этганлиги

Субекти эса ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этган А исмли ақли расо шахс ҳисобланади (Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субекти жиноят кодексининг

97-моддаси 1-қисмида кўзда тутилган ҳар қандай 14 ёшга тўлган ақли расо шахс ҳисобланади)

Субектив томондан эса ўзаро жанжал оқибатида қасддан ушбу жиноятни содир этганлиги.

Мазкур казусда содир этилган ижтимоий хавфли қилмишни квалификация қилишда эътиборга олиниши лозим бўлган зарурий ҳолатлар етарли ёритилмаганлиги сабабли тўлақонли аниқ жавоб бериш имкони чегараланган.

Шунингдек жиноят қуроли зарба берилган тана қисми ва СТЭ ҳулосаси бир-бирига мос келмайди.

Шундай бўлсада, казусдаги саволга фараз қилган ҳолда чиқиб қўйидагича жавоб бериш мумкин

Агарда А.исмли шахсда олдиндан ёки Р. Билан жанжаллашиш жараёнида уни ўлдириш нияти (қасд) бўлмаган бўлса, шунингдек Р.га тан жароҳати етказиш пайтида унинг ҳаёт учун хавфли тана қисмига ошхона пичоғи билан зарба беришдаги вазият унинг қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этиш мақсадини инкор этса, тан жароҳати етказгандан кейин А.ўзининг қилмишини оқибатларини англаб уни олдини олиш учун биринчи ёрдам кўрсатган яъни Р.нинг ҳаётини сақлаб қолишга қаратилган бошқа ҳаракатларни қилган бўлса, А. нинг ҳаракатини ЖКнинг 104-моддаси 3-қисми “д” банди билан (содир этилаётган пайтда ҳаёт учун хавфли бўлган жабрланувчининг ўлимига олиб келган қасддан баданга оғир шикаст етказиш) квалификация қилиш мумкин. Мазкур жиноят баданга ҳаёт учун хавфли бўлган тан жароҳати етказилган вақтдан бошлаб тугалланган ҳисобланади.

ЖКнинг 104-моддаси 3-қисми “д” бандида назарда тутилган жиноят ЖКнинг 15-моддасида келтирилган жиноятлар таснифига бўйича ижтимоий хавфлилик даражасига кўра оғир жиноят ҳисобланади.

Жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини ва Жиноятни тамом бўлиш вақтини аниқлаймиз.

Ушбу жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси қасддан одам ўлдирилганлиги ҳисобланади ва жиноят кодексининг 97 моддаси 1 қисмига кўра жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси ўта оғир жиноят ҳисобланади.

Ушбу Кодекс моддасида жиноят тамом бўлган пайт ижтимоий хавфли қилмиш бажарилган вақт деб ҳисобланган бўлиб, уни содир этган шахс ўз қилмишининг ижтимоий хавфлилик хусусиятини англаган ва шундай қилмишни содир этишни истаган бўлса, бундай жиноят қасддан содир этилган деб топилади.

Ушбу Кодекс моддасида жиноят тамом бўлган пайт ижтимоий хавфли оқибат юз берган вақт деб топилган қилмишлар тўғри ёки эгри қасддан содир этилган бўлиши мумкин.

Агар шахс ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаган, унинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи етган ва уларнинг юз беришини истаган бўлса, бундай жиноят тўғри қасддан содир этилган деб топилади.¹

Одам ўлдириш моддий таркибли жиноятдир. У инсон организмида қайта тикланмайдиган ўзгаришлар, яни биологик ўлим бошланган пайдан этиборан тугалланган ҳисобланади. Моддий таркибли жиноятларда содир этилган қилмишнинг оқибатлари бу қилмишларни охирига этказилган жиноят сифатида квалификация қилиш имкониятини беради. Ижтимоий хавфли оқибатнинг аҳамиятни қуйидагиларда кўриш мумкин. Жиноий оқибатнинг келиб чиқиши билан жиноят таркиби тугайди. Ушбу жиноятда жиноятнинг тамом бўлиш вақти Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига этказилган тан жароҳати натижасида

Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган вақти ҳисобланади.

Содир этилган қилмишни квалификация қилиб оламиз.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган. Юқоридагиларга асосан ушбу вазиятни жиноят кодексининг 97 моддаси 1 қисмида назарда тутилган жиноятни содир этган деб ҳисоблашимиз мумкин.

Ушбу вазиятни таҳлил қилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг

5 бандига асосан агар қилмишда жиноят кодекси 97-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган квалификация белгилари, шунингдек, жиноят кодексининг 98–101-моддаларидан назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаса, масалан, қотиллик безорилик туйғулари билан эмас, балки ўзаро жанжал ёки уришиш натижасида, рашк туфайли, ўч олиш, ҳасад, адоват, нафрат оқибатида содир этилган бўлса, қасддан одам ўлдириш жинояти жиноят кодекси 97-моддасининг биринчи қисми бўйича квалификация қилинади.²

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданга қасддан шикаст этказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 19 бандига асосан жабрланувчи баданига унинг ўлишига сабаб бўлган оғир шикаст

¹ жиноят кодекси 21 – модда

² «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарор

етказилиши, фақат айбдорда оғир шикаст етказишга нисбатан қасд ва ўлим келиб чиқиши тариқасидаги оқибатга нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб мавжуд бўлгандагина ЖК 104-моддаси учинчи қисмининг “д” банди билан квалификатсия қилинади. Бунда, қилмишни шу тақлид квалификатсия қилиш учун баданга етказилган оғир шикаст билан келиб чиққан ўлим ўртасида сабабий боғланиш борлиги аниқланиши шарт. Келиб чиққан ўлимга нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб, жумладан айбдор томонидан ўлдириб қўйиш эҳтимоли англанданлигидан далолат бермайдиган усул ёки қурол билан ёхуд ҳаётий муҳим бўлмаган органларига етказилганлигида ва шунга ўхшаш бошқа ҳолатларда намоён бўлиши мумкин.

Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинлаш

Жиноят содир этишда қонунда белгиланган тартибда айбли деб топилган шахс жазога тортилади. Суд жиноят кодекс махсус қисмининг жиноят содир этганлик учун жавобгарлик назарда тутилган моддасида белгиланган доирада умумий қисмининг қоидаларига мувофиқ жазо тайинлайди. Суд жазо тайинлашда содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилик даражасини, қилмишнинг сабабини, етказилган зарарнинг хусусияти ва миқдорини, айбдорнинг шахсини ҳамда жазони енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларни ҳисобга олади.

50-модда. Озодликдан маҳрум қилиш

Озодликдан маҳрум қилиш маҳкумни жамиятдан ажратиб жазони ижро этиш колонияси ёки турмага жойлаштиришдан иборатдир.

қасддан оғир жиноят содир этганлик ва ўта оғир жинояти учун биринчи марта озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинаётганларга нисбатан жазони умумий тартибли колонияларда;

илгари қасддан содир этган жинояти учун озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазони ўтаб чиқиб ёки ўтаётган чоғида, қасддан янги содир этган жинояти учун ҳукм қилинаётганларга нисбатан жазони қаттиқ тартибли колонияларда;

ўта хавфли рецидивистларга нисбатан жазони махсус тартибли колонияларда ўташ тайинланади. Умрбод озодликдан маҳрум қилишга ҳукм этилганлар, шунингдек афв этиш тартибида умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси озодликдан маҳрум қилиш билан алмаштирилган шахслар ҳам жазони махсус тартибли колонияларда ўтайдилар

Озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинаётган эркакларга нисбатан қасддан оғир жиноят содир этганлик ва ўта оғир жинояти учун биринчи марта озодликдан маҳрум этишга ҳукм

қилинаётганларга нисбатан жазони умумий тартибли колонияларда ўталади.

Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қилинш.

А.га нисбатан жазони ўташдан муддатидан илгари шартли равишда озод қилиш ЖКнинг 73-моддаси 3-қисми б) бандига кўра суд тайинлаган йил озодликдан маҳрум қилиш жазосини ярмини ўтаб бўлганидан кейин қўлланилиши мумкин

Озодликдан маҳрум қилиш, интизомий қисмга жўнатиш, хизмат бўйича чеклаш, озодликни чеклаш ёки ахлоқ тузатиш ишларига ҳукм қилинган шахсларга нисбатан жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилиш қўлланилиши мумкин. Шахс ижро этилмаган қўшимча жазодан ҳам озод қилиниши мумкин

Жазони ўташдан муддатидан илгари шартли равишда озод қилиш ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган жазо турлари учун ўрнатилган тартиб-қоида талабларини бажарган ва меҳнатга ҳалол муносабатда бўлган маҳкумга нисбатан қўлланилади.

Жазони ўташдан муддатидан илгари шартли равишда озод қилиш маҳкум:

- а) ижтимоий хавфи катта бўлмаган ёки унча оғир бўлмаган жинояти учун суд тайинлаган жазо муддатининг камида ярмини;
- б) оғир жинояти учун, шунингдек қасддан содир этган жинояти учун, агар шахс илгари қасддан содир этган жинояти учун озодликдан маҳрум этишга ҳукм қилинган бўлса, суд томонидан тайинланган жазо муддатининг камида учдан икки қисмини;
- в) ўта оғир жинояти учун, шунингдек жазодан муддатидан илгари шартли озод қилинган ёки жазоси енгилроғи билан алмаштирилган шахс жазонинг ўталмаган қисми мобайнида қасддан янги жиноят содир этганлиги учун ҳукм қилинган бўлса, суд тайинлаган жазо муддатининг камида тўртдан уч қисмини ҳақиқатда ўтаб бўлганидан кейин қўлланилиши мумкин.³

³ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. – Т.: Адолат, 2019. – 552 б.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. –Т.: Ўзбекистон, 2018. – 80 б.
- 2 . Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. – Т.: Адолат, 2019. –
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли « Баданга қасддан шикаст этказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида »ги қарори
5. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексига шархлар

ИНТЕРНЕТ МАЪЛУМОТЛАРИ

<http://www.lex.uz>

<http://www.norma.uz>

<http://www.gov.uz>

[http: // www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)